

MICHAŁ KOSIERADZKI
Instytut Ekonomiki Rolnej
Warszawa

O SPECJALIZACJI W ROLNICTWIE SZWEDZKIM

Warunki przyrodnicze, gleba, rejony produkcyjne

Szwecja jest jednym z największych pod względem obszaru (450 tysięcy km²) krajów europejskich. Zarówno jej położenie geograficzne jak i ukształtowanie terenu powodują, że grunty orne stanowią jedynie 9%, a łąki 3% ogólnej powierzchni. Ponad 54% obszaru kraju zajmują lasy a pozostałe 34% to jeziora, góry, skały, bagna i różne nieużytki. Mimo północnego położenia klimat Szwecji jest w zasadzie umiarkowany. Obserwuje się prawidłowy rozkład opadów. Wczesno-letnia susza występuje jedynie we wschodnich rejonach kraju gdzie roczna suma opadów nie przekracza 600 mm. Okres wegetacyjny w Szwecji jest krótszy niż np. w środkowej Europie. Jednakże łączna ilość niezbędnego dla roślinności światła słonecznego jest w środkowej Szwecji z racji dłuższych dni w lecie prawie taka sama jak w Polsce lub w Niemczech.

W większości wypadków plony z hektara uzyskiwane w rolniczych rejonach południowej i środkowej Szwecji mogą być porównywane z osiągnięciami rolnictwa krajów europejskich. Decydują o tym przede wszystkim zasobne w próchnicę ciemno-brunatne niekiedy czarne, urodzajne, łatwe do uprawy i dobrze magazynujące wodę gleby. Również występujące w niektórych okolicach gliny w zasadzie nie nastroczą specjalnych trudności w uprawie. W klimacie szwedzkim proces chemicznego przekształcania się próchnicy w glebie postępuje wolniej niż w innych krajach. W zachowaniu żyzności gleby dużą rolę odgrywają również dość liczne pastwiska i ugory czarne w płodozmianie.

Ukształtowane przez naturę główne rejony rolnicze Szwecji to:

1. Pas nadbrzeżny od Holandii nad cieśniną Kattegat do wysokości wyspy Öland na wschodnim wybrzeżu morza Bałtyckiego. Obejmuje on prawie całą prowincję Skonii i Blekinge. Jest to najbardziej urodzajny rejon, płaski lub lekko falisty. Cechuje go bardzo dobre i intensywnie prowadzone rolnictwo osiągające najwyższe plony z hektara i najwyższe udoje od krów rasy szwedzko-fryzyjskiej. Uprawia się tu głównie pszenicę, jęczmień, rzepak i rzepik oraz buraki cukrowe, warzywa i tytoń. We wschodniej części rejonu na lżejszych glebach można spotkać ziemniaki przemysłowe oraz liczne sady owocowe.

2. Wyspy Öland i Gotland zbudowane ze skał wapiennych o dobrej glebie. Uprawia się tu podobnie jak w Skonii pszenicę, jęczmień i buraki,

ale z uwagi na mniejszą ilość opadów i okresowe susze osiągane plony są z reguły niższe niż w Skonii;

3. Nizina wschodnio-gocka o glebach lżejszych, częściowo piaszczystych. Dominują tu zboża.

4. Nizina zachodnio-gocka specjalizuje się, z uwagi na warunki naturalne, w uprawie zbóż pastewnych i mieszanek oraz w hodowli bydła.

5. Doliny środkowej Szwecji nad jeziorami Mälaren i Hjälmaren posiadają bardzo urodzajną brunatną i lessową glebę, ale są poprzdzielane licznymi lasami, skalistymi pagórkami i rzekami. Uprawia się tu pszenicę ozimą i jara, jęczmień, owies, mieszanki oraz stosunkowo duże ilości rzepaku i rzepiku. Poważną pozycję w płodozmianach stanowi koniczyna z tymotką zbierana na siano lub na kiszonkę. Obok bydła rasy szwedzkiej czerwono-białej występuje tu chów i tucz świń.

6. Doliny rzeczne Norrlandii posiadają zasobne w składniki organiczne gleby, ale również i ostry klimat umożliwiający jedynie uprawę roślin pastewnych i jęczmienia 6-rzędowego. Cechą charakterystyczną tego rejonu jest gospodarka wypasowa na licznych łąkach i pastwiskach. Dominuje tu szwedzka rasa bydła bezrogiego, doskonale przystosowanego do miejscowych warunków.

Podstawowe czynniki specjalizacji gospodarstw

Wspominaliśmy poprzednio, że rejonny rolnicze Szwecji zostały ukształtowane przez naturę, czyli w decydującej mierze przez **klimat i glebę**. Wyjątkowo korzystne warunki glebowo-klimatyczne południowej części kraju, a ściślej prowincji Skonii, powodują, że jest ona uważana za spichlerz całej Szwecji. Z wyjątkiem winorośli udają się tu w zasadzie wszystkie rośliny, uprawiane na kontynencie europejskim. Dobre, gwarantujące wysokie zbiory gleby oraz wyjątkowo sprzyjające warunki klimatyczne sprawiają, że w rejonie tym przy doborze roślin i kierunków produkcyjnych szczególnie duże znaczenie ma stopień opłacalności poszczególnych ziemiopłodów. Obecnie w Skonii rezygnuje się całkowicie lub prawie całkowicie z uprawy np. żyta, ziemniaków, owsa i roślin włókniстых, dających mniejsze korzyści od pszenicy, jęczmienia, rzepaku lub buraków cukrowych czy warzyw. Podobne zjawisko występuje w rejonie jezior środkowej Szwecji, z tą tylko różnicą, że miejsce buraków cukrowych zajmują tu koniczyny z tymotką na paszę i na nasiona.

W pozostałych, niewątpliwie uboższych pod względem glebowym, rejonach rolniczych klimat i gleba ograniczają ilość roślin do kilku (w Norrlandii) lub kilkunastu (wsch. i zach. Gocja). W tych warunkach o doborze roślin w uprawie polowej decyduje przede wszystkim ich przydatność dla podstawowego kierunku, a mianowicie chowu bydła mlecznego.

Po drugiej wojnie światowej w warunkach dobrej koniunktury dla przemysłu i masowego odpływu części ludności wiejskiej do miast i ośrodków przemysłowych wysunął się na czoło nowy, decydujący o kierunkach i specjalizacji produkcji rolnej czynnik a mianowicie **siła robocza**. Podczas gdy w 1880 r. ludność rolnicza licząca ok. 3 mln osób stanowiła 75% ogółu mieszkańców, to w 1950 r. pracujący na roli w liczbie 1,6 mln osób tworzyli jedynie 25% ludności Szwecji. Ostatnio (1963 r.) odsetek ten zmniejszył się do ok. 13%. Proces odpływu ludności wiejskiej do miast trwa nadal, mimo przeciwdziałania w postaci zwiększenia zarobków (stawki godzi-

nowe robotników rolnych są tu najwyższe w Europie), zorganizowania sprawnej sieci instytucji usługowych dla rolnictwa, uruchomienia kredytów i subwencji, radykalnej poprawy warunków bytowych na wsi itp.

Twierdzenie niektórych ekonomistów szwedzkich, że migracja do miast w istotnej mierze powodowana jest również stosunkowo szybką mechanizacją rolnictwa należy uznać za słuszne przede wszystkim w zakresie odpływu młodzieży żeńskiej. Rzeczywiście dziewczęta wiejskie w warunkach wąskiej specjalizacji i wysokiej mechanizacji procesów produkcyjnych oraz zastosowania nowoczesnej techniki w gospodarstwie domowym (automatyczne pralki, suszarki, odkurzacze, lodówki, zamrażalki, kuchnie elektryczne itp.) coraz częściej nie znajdują dla siebie pełnego zatrudnienia w gospodarstwach rodziców. Na podstawie licznych obserwacji i materiałów skłonny jestem osobiście jednakże uważać mechanizację nie za przyczynę, lecz raczej skutek odpływu ludności ze wsi.

W warunkach stałego odchodzenia części robotników rolnych i młodzieży wiejskiej oraz wzrastania kosztów robocizny najemnej, rolnicy szwedzcy szukają dróg wyjścia w intensyfikacji, w ograniczaniu liczby i zakresu gałęzi produkcyjnych oraz w pełnej mechanizacji procesów wytwórczych. Intensywność produkcji wzrasta poprzez dobór bardziej plennych odmian roślin i wydajniejszych ras zwierząt, zwiększanie dawek nawozów mineralnych i wysokobiałkowych pasz, poprzez staranniejszą obróbkę mechaniczną itp.

Problem niedoboru siły roboczej występuje w zasadzie w całej Szwecji. Szczególnie ostro rysuje się on w rejonach bardziej uprzemysłowionych. W ostatnich latach coraz bardziej decyduje on obok kryterium opłacalności o zmianie kierunków, przechodzeniu na wąską specjalizację i o uproszczeniu produkcji. W warunkach rzeczywistych trudności pozyskania kwalifikowanej najemnej siły roboczej oraz ucieczki młodzieży do miast właściciele lub dzierżawcy gospodarstw rolnych coraz częściej rezygnują z wysokoopłacalnych, ale i równocześnie pracochłonnych upraw (np. ziemniaki wczesne i późne, warzywa itp.) na rzecz łatwych do pełnego zmechanizowania zbóż i oleistych. W takich przypadkach decyduje czynnik pracy. Należy przyznać, że rolnictwo szwedzkie posiada sprzyjające warunki do intensyfikowania i specjalizowania produkcji. Rozbudowany w okresie powojennym oraz uzupełniany szerokim importem przemysł maszyn rolniczych stawia do dyspozycji gospodarstw rolnych coraz to nowe zestawy wielostronnych nowoczesnych maszyn i urządzeń na dogodnych kredytowych warunkach z dostawą na miejsce.

O możliwościach w zakresie mechanizacji świadczą niektóre dane dotyczące liczby koni i traktorów w gospodarstwach szwedzkich.

Lata	Konie	Traktory
1939	100	100
1945	97	100
1950	91	279
1955	51	564
1958	40	691
1960	36	735
1962	29	780

Rolnictwo Szwecji dysponuje parkiem maszynowym składającym się z około 150 tys. ciągników rolniczych różnych typów o napędzie naftowym (50%), ropnym (35%) i benzynowym (15%), z ponad 25 tys. sztuk kombajnów zbożowych zarówno samobieżnych, jak i przyczepnych oraz z dużych ilości kombajnów buraczanych, silosokombajnów i innych nowoczesnych maszyn i urządzeń. W roku 1962 na 1 traktor przypadało średnio w kraju 22 ha gruntów ornych..

Konkurujące między sobą koncerny nasienne (Almänna Svenska Utsädes A. B. i W. Weillull A. B.) oraz firmy hodowlane całkowicie pokrywają zapotrzebowanie gospodarstw na kwalifikowany, wysokoplenny materiał siewny i zarodowy. Spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu oraz firmy prywatne zakupując ziemniopłody i produkty pochodzenia zwierzęcego dostarczają poszczególnym gospodarstwom żądane ilości nawozów sztucznych, pasz treściwych oraz materiałów pędnych, budowlanych itp.

Pełna elektryfikacja wsi w warunkach stosunkowo niskich kosztów prądu umożliwiła mechanizację prac w hodowli oraz robót magazynowo-podwórzowych.

Szeroko rozbudowane i na ogół dobrze funkcjonujące poradnictwo rolnicze pomaga wydatnie w bieżącym kalkulowaniu i racjonalizowaniu produkcji.

Wydaje się jednak, że w przechodzeniu na nowe kierunki i formy gospodarowania stosunkowo najbardziej skutecznie pomaga pozornie dogodny dla rolników system kredytowania. Podkreślamy pozorną dogodność kredytów ponieważ w rzeczywistości wyjątkowa łatwość nabywania na kredyt maszyn, nawozów, pasz, inwentarza zarodowego różnych materiałów jak również aut, sprzętów domowych, odzieży itp., powoduje z reguły nadmierne obciążanie gospodarstw ratami i odsetkami, co przy rygorystycznym przestrzeganiu przez instytucje kredytujące terminów spłat może doprowadzić gospodarstwo z dnia na dzień do ruiny.

Aktualne kierunki produkcyjne gospodarstw

Istniejące kierunki i tendencje specjalizacji w rolnictwie szwedzkim można najlepiej prześledzić na przykładzie typowych dla niektórych rejonów gospodarstw.

Dla najbardziej rozwiniętej rolniczo prowincji Skonii charakterystyczne są gospodarstwa o obszarze od 20 do 100 ha użytków rolnych, specjalizujące się w produkcji pszenicy, oleistych i buraków cukrowych z jedną gałęzią produkcji zwierzęcej (bydło mleczne, opas lub trzoda chlewna) lub w ogóle bez inwentarza.

Przykład I — Gospodarstwo w okolicy Lund

Obszar ogólny 37 ha, w tym grunty orne 32 ha i oddalone o 5 km pastwisko połowe 5 ha. Gleby bardzo dobre. Siły robocze: właściciel — 50 lat, żona — 45 lat, około 600 godz. w roku pracy 16 letniego syna ucznia szkoły rolniczej i około 300 godz. pracy najemnej przy przerywce buraków. Łącznie dyspozycyjny zasób siły roboczej wynosi 4 600 godzin. Podstawowe środki produkcji: 1 traktor 35 KM i 1 traktor 25 KM z kompletami maszyn i narzędzi, 1 kombajn zbożowy typ Viking oraz 1 kombajn buraczany.

Zmianowanie: 4 pola po 5 ha i 2 po 6 ha.

Kolejność roślin: buraki cukrowe, pszenica jara, brukiew i gorczyca biała, pszenica ozima, jęczmień jary.

Struktura zasiewów: zboża 69% (22 ha), oleiste 9% (3 ha) i okopowe 22% (7 ha). Nawożenie: średnio na 1 ha 1 000 kg potasowych z fosforowymi oraz 700 kg saletry wapniowej łącznie 1 700 kg na 1 ha). Obornik w sierpniu pod pszenicą ozimą w ilości 20 ton/ha 1 ha.

Plony z ha:	1961	1962
Pszenica ozima	45 q	44 q
Pszenica jara	38 q	40 q
Jęczmień jary	42 q	41 q
Brukiew	380 q	390 q
Gorczyca	18 q	20 q
Buraki cukrowe	390 q	400 q

Produkcja zwierzęca: wypas na ogrodzonym pastwisku, a następnie opas kiszonką z liści buraczanych i brukwią 45—50 sztuk jałowizny.

Przykład II — Gospodarstwo w pobliżu Ystad

Obszar ogólny 80 ha, wyłącznie grunty orne. Gleby bardzo dobre i dobre.

Siły robocze: gospodarz-dzierżawca — 42 lata, jego syn — 19 lat, 1 robotnik najemny obsługujący krowy i świnie.

Łącznie dyspozycyjny zasób siły roboczej wynosi 6 600 godzin. Podstawowe środki produkcji: 2 traktory 35 KM, 1 traktor 30 KM z kompletami maszyn i narzędzi, 2 kombajny zbożowe (typ Viking i Clas), 1 kombajn buraczany własny i 1 ze stacji maszynowej oraz 1 silokombajn typ Tarup.

Zmianowanie: 4 pola po 20 ha, kolejność roślin: buraki cukrowe, jęczmień jary, 3/5 koniczyny czerwonej z tymką i 2/5 rzepak ozimy, pszenica ozima.

Struktura zasiewów: zboża — 50% (40 ha), okopowe 25% (20 ha), pastewne 15% (12 ha) i oleiste 10% (8 ha).

Nawożenie: średnio na 1 ha 800 kg potasowych i fosforowych oraz 650 kg azotowych, łącznie 1 450 kg na 1 ha. Obornik pod buraki cukrowe w ilości 25 ton/ha.

Plony z 1 ha:	1961	1962
Pszenica ozima	35 q	36 q
Jęczmień jary	32 q	33 q
Rzepak ozimy	24 q	22 q
Koniczyna z trawami (zielona masa)	380 q	400 q
Buraki cukrowe	420 q	410 q

Produkcja zwierzęca: 20 sztuk krów o średniej rocznej wydajności 5 350 l mleka od 1 sztuki przy 4,1% tłuszczu oraz 300 sztuk bekonów.

W środkowej Szwecji obok gospodarstw typu rodzinnego i rodzinno-najemnego od 5 do 120 ha, można spotkać również duże prywatne lub państwowe gospodarstwa wdzierżawione przedsiębiorcom rolnym.

Przykład III — Gospodarstwo rolne w rejonie jez. Mälaren

Obszar ogólny: 600 ha, w tym grunty orne 300 ha, łąki i pastwiska 150 ha oraz las 150 ha. Gleby średnie i dobre.

Siły robocze: 1 inspektor pomagający dorywczo, 1 pracujący brygadzysta polowy, 2 traktorzystów stałych, 2 praktykantów, 1 kowal pracujący w sezonie na traktorze, 2 robotników w hodowli. Zasób siły roboczej w grupie polowej wynosi łącznie 10 000 godzin, w grupie obowej 4 800 godzin.

Podstawowe środki produkcji: 1 traktor 55 KM, 2 traktory 35 KM i 2 traktory 30 KM z odpowiednimi zestawami maszyn, 2 kombajny zbożowe własne, 2 silo-kombajny typu Geh i Tarup, ładowacze czołowe itp.

Zmianowanie: 6 pól po 38 ha i 2 pola po 36 ha. Kolejność roślin: pszenica ozima, 1/2 owies i 1/2 jęczmień jary, koniczyna z trawami, pastwisko polowe, pszenica ozima, 1/2 pszenica jara i 1/2 rzepak pastewny, pszenica ozima, ugór.

Struktura zasiewów: zboża — 56% (168 ha), rośliny pastewne 19% (56 ha), pastwisko pol. 12,5% (38 ha) i ugór 12,5% (38 ha).

Nawożenie: średnio na 1 ha 450 kg fosforowych i potasowych oraz 350 kg azotowych (łącznie 800 kg/na 1 ha) jak również 20 ton obornika pod jęczmień jary.

Plony z 1 ha:	1961	1962
Pszenica ozima	40 q	41 q
Pszenica jara	32 q	29 q
Jęczmień jary	31 q	30 q
Owies	28 q	27 q
Koniczyna z trawami (siano)	60 q	65 q

Produkcja zwierzęca: 47 krów o średniej rocznej wydajności 5487 l mleka od 1 sztuki przy 4,36% tłuszczu, 118 sztuk jałowizny na uzupełnienie stada i na mięso oraz 1 buhaj.

Przykład IV — Gospodarstwo rolne w rejonie Stockholmu

Obszar ogólny 547 ha, z czego grunty orne 328 ha, pastwiska 31 ha, park i ogród 15 ha, lasy 220 ha, nieużytki 43 ha. Gleby średnie i dobre.

Siły robocze: kierownik gospodarstwa, st. traktorzysta, 5 praktykantów, 1 kowal pomagający w polu, 4 robotników w hodowli, ogrodnik i 2 pomocników, gajowy, 1 robotnik budowlany, 1 fernal i 1 kucharka dla praktykantów.

Zasób siły roboczej w grupie polowej wynosi 12 300 godzin a w grupie hodowli 8 000 godzin.

Podstawowe środki produkcji: 5 traktorów z zestawami maszyn, 2 kombajny, 2 konie robocze ciężkie, 2 silokombajny, sadzarka i kombajn ziemniaczany, młocarnia.

Struktura zasiewów:

Struktura zasiewów:	1961		1962	
	ha	%	ha	%
Oleiste (rzepak i rzepik ozimy)	12	5,1	16	6,7
Zboża (pszenica ozima i jara, jęczmień jary, owies, mieszanka zbożowa)	96	41,0	98	41,2
Okopowe (ziemniaki) i warzywa (kapusta biała)	15	6,4	18	7,6
Motylkowe pastewne	95	40,6	91	38,2
Ugór	16	6,9	15	6,3

Nawożenie: średnio na 1 ha 500 kg fosforowych i potasowych oraz 450 kg azotowych (łącznie 950 kg na 1 ha) jak również 25 ton obornika pod ziemniaki i 15 ton pod oleiste.

Plony z 1 ha:	1961	1962
Pszenica ozima	38 q	40 q
Pszenica jara	33 q	34 q
Jęczmień jary	45 q	42 q
Owies	35 q	33 q
Mieszanka zbożowa	34 q	32 q
Rzepak ozimy	30 q	28 q
Rzepak ozimy	25 q	24 q
Ziemniaki	180 q	200 q

	1961	1962
Produkcja zwierzęca: obora zarodowa obejmująca:		
Buhaje	4	3
Krowy	72	72
Buhajki i wolce	58	52
Jałówki i jałowice	74	68
Razem:	208	195

Średnioroczne udoje od 1 sztuki wynosiły w 1961 r. 5471 l mleka o 4,46% tłuszczu, a w 1962 r. 5577 l o 4,29% tłuszczu.

Dla uzyskania możliwie wiarygodnego obrazu aktualnych kierunków i tendencji produkcyjnych zrezygnowano w przykładach z wąsko wyspecjalizowanych podmiejskich średnich i wielkich gospodarstw warzywnych (55—70% upraw warzywnych w strukturze zasiewów), z gospodarstw nasiennych reprodukujących kwalifikowane zboża oraz nasiona oleistych, motylkowych i traw, jak również z dość licznych gospodarstw leśno-rolnych, w których wpływy z użytków leśnych przekraczają 50% ogólnej sumy przychodów.

Zarówno z podanych przykładów, jak i z masowych danych szwedzkiego biura rachunkowości rolnej wynika wyraźna tendencja ograniczania w gospodarstwach liczby uprawianych roślin i grup zwierząt. Do rzeczywiście nielicznych wyjątków należą obiekty uprawiające więcej niż 10 roślin równocześnie oraz hodujące bydło i świnie w cyklu zamkniętym.

W doborze roślin gospodarstwa kierują się w decydującym stopniu możliwością pełnego zmechanizowania całego procesu produkcyjnego. Dlatego też np. uprawa ziemniaków jest coraz to mniej popularna i ogranicza się prawie wyłącznie do wczesnych odmian w gospodarstwach podmiejskich, zaś grupy roślin (np. zboża, oleiste, buraki cukrowe i motylkowe na paszę) zasiewanych, pielęgnowanych i sprzątaných przy użyciu wydajnych nowoczesnych agregatów zajmują w Skonii 80÷90%, a w środkowej Szwecji 60—70% ogólnej powierzchni gruntów ornych.

Specjalizując się w uprawie zbóż i roślin oleistych właściciele i użytkownicy zarówno gospodarstw rodzinnych, jak i wielkich przedsiębiorstw rolnych dążą do uzyskiwania możliwie wysokiej produkcji towarowej. Z reguły całe zbiory tych roślin są sprzedawane przedsiębiorstwom handlowym i do wyjątków należą przypadki przygotowywania pasz treściwych we własnym zakresie.

Pionierami ograniczania liczby roślin i grup zwierząt, pełnej mechanizacji procesów produkcyjnych oraz wysokiej towarowości gospodarstw są przede wszystkim liczni dzierżawcy. Dysponują oni na ogół solidnym przygotowaniem fachowym, dobrym rozeznaniem rynku oraz odpowiednim zestawem własnych podstawowych środków produkcji (traktory, kombajny, siewniki, opryskiwacze, stado podstawowe itp.) przy bardzo ograniczonym zasobie siły roboczej. Po przejęciu gruntów i pomieszczeń gospodarskich dobierają oni najbardziej „rynkowy” kierunek produkcji i przy dużym nakładzie takich środków jak nawozy, kupne pasze treściwe i maszyny starają się osiągnąć korzyści rekompensujące nakłady bieżące oraz czynsze dzierżawne (300—600 koron za 1 ha, co stanowi równowartość 7,5—14,5 q żyta) i zapewniające odpowiednie zyski. Niewątpliwie tego rodzaju postępowanie zawiera w sobie niektóre elementy rabunkowego gospodarowania. Ujemne skutki forsowania jednokierunkowych upraw i obfitego nawożenia mineralnego przy pomijaniu lub tylko częściowym uwzględnianiu problemu wzbogacania próchnicy obornikiem w warunkach dobrych gleb Skonii i środkowej Szwecji ujawniają się stosunkowo wolno, co między innymi także sprzyja rozprzestrzenianiu się w praktyce rolniczej przekonania o nieszkodliwości rezygnowania z tradycyjnych zasad następstwa roślin i proporcjonalnego zasilania gleby w składniki odżywcze.

Specjalizacja produkcji rolnej przejawiająca się w skali masowej w coraz bardziej jednostronnej uprawie ograniczonej liczby roślin i utrzymywaniu jednej grupy zwierząt, jak również w coraz częstszym nastawianiu

się niektórych gospodarstw tylko na jedną gałąź produkcji (np. tucz świń, opas bydła, produkcja mleka, jaj lub kurek) wywiera decydujący wpływ na zaopatrzenie ludności oraz na sprawy importu i eksportu rolnego. Według *Fakta och politisk information* Szwecja w 1960 r. importowała artykuły żywnościowe za sumę 1 824 mln koron, podczas gdy wartość eksportu produktów rolniczych wynosiła 437 mln. Udział produktów i przetworów rolniczych w imporcie szwedzkim stanowił 12,3%, natomiast w eksporcie tylko 3,3%. Przedmiotem importu są komponenty mieszanek treściwych (zboża pastewne, kukurydza), niektóre przetwory zbożowe, ziemniaki, warzywa i owoce oraz jagody. Eksportuje się natomiast masło, bekony, materiał zarodowy i nasiona kwalifikowane.

W dotychczasowych rozważaniach przedstawiliśmy kierunki i tendencje rozwojowe rolnictwa w rejonach południowej i środkowej Szwecji, charakteryzujących się stosunkowo dobrą glebą i warunkami klimatycznymi sprzyjającymi intensywnej produkcji. W rejonach lesistych Szwecji (niziny gockie, doliny południowej Norrlandii oraz doliny górskie na pograniczu norweskim), gospodarujące na słabszych glebach obiekty rolne są bardziej rozdrobnione i rozwijają się mniej intensywnie. W produkcji roślinnej dominuje tam jęczmień i owies oraz motylkowe na siano i zielonkę. Ziemniaki uprawia się wyłącznie na zaspokojenie własnych potrzeb. Produkcja zwierzęca jest bardziej wielostronna. Obok bydła gospodarstwa 5—10 hektarowe hodują 2—3 sztuki świń oraz od 50—100 sztuk drobiu. W projektach zrationalizowania gospodarki rolnej rejonów lesistych zakłada się w oparciu o warunki naturalne 4 alternatywne kierunki rozwoju a mianowicie:

— Chów bydła (krów) w oparciu o polowe pasze zielone, kisonki, siano i kupne pasze treściwe.

— Chów bydła (wypasy i opasy jałowizny) w oparciu o pastwiska oraz kisonki i kupne pasze treściwe.

— Produkcja zbóż (jęczmień, owies) oraz tucz świń w oparciu o kupne pasze treściwe.

— Produkcja nasion traw i motylkowych oraz sadzeniaków i uzupełniającego chów bydła (krowy).

Podstawowym warunkiem powodzenia nowych kierunków rozwoju jest zdaniem ekonomistów szwedzkich dalsza koncentracja ziemi w jednostki produkcyjne odpowiedniej wielkości (10—20 ha gruntów ornych + las), które będą mogły przy opłacalnych cenach produktów rolnych prowadzić nowoczesną intensywną gospodarkę hodowlaną lub polową i zapewnią dochód z pracy na poziomie dochodu robotnika przemysłowego. Obecnie (1962 r.) robotnik zatrudniony w przemyśle terenowym zarabia około 15 tys. koron, podczas gdy chłop gospodarujący na 10—20 ha uzyskuje około 13 tys. koron dochodu rocznie.

Uprzemysławianie rolnictwa

Problem uprzemysłowienia rolnictwa jako wyższy etap racjonalizacji produkcji jest w Szwecji żywo i wszechstronnie dyskutowany.

Konkretne rozwiązania zależą od wielkości i typu gospodarstwa rolnego. W warunkach drobnych (kilku lub kilkunastu hektarowych) obiektów obiektów rolnych maszynowo-przemysłowy sposób produkcji powinien doprowadzić do wyłączenia członków rodziny z procesu pracy i pro-

dukcji. W jednoosobowym gospodarstwie rolnym żona właściciela lub użytkownika zajmie się wyłącznie domem, natomiast dzieci nauką. W większych gospodarstwach projektuje się wprowadzenie wspólnych dla kilku obiektów, odrębnie rozliczanych, wielkich zautomatyzowanych tuczarni przemysłowych lub zespołowych obór dla dużych stad (300—500 szt.) bydła mlecznego, zapewniających wyższą opłacalność chowu zwierząt. Ten ostatni kierunek rozwoju ma zarówno entuzjastycznych zwolenników, jak i zażartych przeciwników, widzących w zespołowej hodowli wstęp do kolektywizacji. Do form uprzemysławiania rolnictwa zaliczyć można również kontraktowanie określonych obszarów ziemi pod całkowicie zmechanizowaną uprawę groszku konserwowego, fasoli i innych warzyw przez wielkie koncerny przemysłu przetwórczego.

Polityka rolna władz szwedzkich sprzyja racjonalizacji i specjalizacji produkcji rolniczej poprzez odpowiednie regulowanie proporcji cen produktów rolnych i środków produkcji, ulgi podatkowe, wspieranie instytucji kredytowych oraz dofinansowywanie nauki rolniczej.

